

Alþingi
Fjárlaganefnd
sent rafrænt á nefndasvið@althingi.

Ísafirði 12. apríl 2021

Umsögn, þingsályktun um fjármálaáætlun fyrir árin 2022-2026, mál 627, 151. löggjafarþing.

Efnahagsþróun á Vestfjörðum, hefur síðustu áratugi ekki verið í takti við efnahagsþróun landsins í heild. Það er reynsla samfélaga á Vestfjörðum að toppar og lægðir í efnahag landsins, hafi þau áhrif að opinbert fjármagn m.a. til innviðauppbýggingar er ráðstafað í minna mæli til Vestfjarða í þessum sveiflum. Í uppsveiflu er fjármagni beint þangað þar sem efnahagsáhrifin eru talin hvað mest og eða dregið úr opinberum framkvæmdum fyrir landið allt. En í niðursveiflu er fjármagni beint þangað þar sem skaðinn er sem mestur og dregið úr opinberum framkvæmdum.

Langtímaáhrif fyrir Vestfirði verða því skerðing samkeppnisstöðu og hnignun, nægir þar að horfa til þróunar íbúafjölda og umfangi efnahags, frá því íbúar voru hvað flestir á Vestfjörðum um miðjan níunda áratug liðinnar aldar.

Markmið fjármálaáætlunar 2022-2026 er stöðvun skuldasöfnunar fyrir árslok 2025 og ákvæði um tölusett skilyrði laga um fjármál hins opinbera taki aftur gildi 2026. Hér er strax lýst miklum áhyggjum af áhrifum þessa markmiðs fyrir Vestfirði og að landshlutinn lendi þar með enn og aftur í þeirri stöðu að dregið verði úr fjárfestingum á Vestfjörðum.

Færa má margþætt rök fyrir því að því, að fjárfesting í innviðum á Vestfjörðum muni á þessum áratug skapa mörg ný atvinnutækifæri fyrir þjóðarbúið svo sem í fiskeldi, ferðaþjónustu og afleiddum störfum. Ný störf munu því dragi úr samdrætti til skemmri og lengri tíma litið. Má eins leiða líkum að því að þjóðarbúið hafi þegar orðið fyrir skaða, að hafa ekki sterkt atvinnulíf og samfélag á Vestfjörðum, sökum þess að innviðauppbýggingu á Vestfjörðum hefur ítrekað verið frestað.

Lýst er miklum áhyggjum að útgjalda og rekstrarammi *08 Sveitarfélög og byggðamál* er ætlað að lækka á áætlunartímabilinu, en þeir liðir hafa staðið í stað á undanföllum árum að undanskildum einskiptis aðgerðum vegna Covid19. Hér undir eru áhyggjur af getu landshlutanna utan höfuðborgarsvæðis er varðar nýsköpun í atvinnulífi og samfélögum með minnkandi stuðningi við Sóknaráætlanir landshlutanna, Byggðaáætlun, stefnu í ferðamálum og stefnu í nýsköpunarmálum sem hluti af atvinnuþróunarstarfi. Eins möguleika stuðningskerfis landshlutanna í málaflokknum að vinna með frumkvöðlum og fyrirtækjum, nærtækast er hér að benda á hækkun launakostnaðar á síðustu árum. Hækkun framlaga til málaflokks 07 Nýsköpun, rannsóknir og þekkingargreinar fram til ársins 2025 eru framlög til fyrirtækja og frumkvöðla en að litlu leyti ætlað til reksturs stuðningskerfis.

Geta sveitarfélaganna að viðhalda þjónustustigi er grundvallarþáttur í sem viðbragð við efnahagsástandi vegna heimsfaraldurs kórónuveiru og þar er öflugur stuðningur Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga lykilþáttur. Líkur benda til að framlög sjóðsins fylgi ekki launaþróun og geri rekstur sveitarfélaga erfðari. Án þess stuðnings verða sveitarfélögin neydd til að fara í niðurskurð í rekstri þjónustustofnana með tilheyrandi fækkun starfa.

Skekkt samkeppnisstaða.

Samkeppnistaða Vestfjarða er skekkt vegna stöðu innviða þ.e. afhendingaröryggi raforku, vegakerfi, gagnaflutningar, fjarskipti, hafnir og flugvellir auk ofanflóðavarna. Áhrif þessa á daglegan rekstur atvinnulífs og samfélaga koma fram aukakostnaði við lengri tíma í flutningi afurða, sækja þjónustu, kaupa aðföng o.s.fr.. Áhrif þessa á að laða að ný verkefni til Vestfjarða er einnig hamlandi og eins er bein vöntun á afhendingu raforku að útiloka tækifæri. Staða innviða hefur á sama tíma mikil áhrif á búsetuskilyrði og er stór samverkandi þáttur í mikilli fækkun íbúa frá miðjum níunda áratug liðinnar aldar og haldið aftur af eðlilegri launaþróun á svæðinu

Sjá má að bæta má samkeppnisstöðu Vestfjarða ef svigrúm er gefið fyrir ný atvinnutækifæri líkt og á sunnanverðum Vestfjörðum. Íbúum hefur fjölgað á ný en hinsvegar er langt er í land að það svæðið hafi náð fullnægjandi styrk til geta talist sjálfbært m.a. þarf íbúum að fjölga þar verulega. Önnur svæði á Vestfjörðum hafa gefið eftir og sum hver eru komin í alvarlega stöðu miðað við íbúaþróun.

Skekkt samkeppnisstaða hefur síðan áhrif á rekstur og efnahag sveitarfélaga á Vestfjörðum og kemur m.a. fram í lægri útsvarstekjum, fasteignaverði og minni almennum umsvifum atvinnulífs. Framlög Jöfnunarsjóðs eru verulegur hluti af rekstri sveitarfélaga á Vestfjörðum, skerðing er á þessu ári á framlögum sjóðsins til sveitarfélaganna eykur því við vanda sem fyrir er. Einnig eru vísbendingar eru um að framlög sjóðsins fylgi ekki launaþróun og því muni staðan enn af þeim sökum.

Tækifæri.

Á sama tíma, hefur samfélag og atvinnulíf landshlutans með seiglu, náð að skapa ný atvinnutækifæri á grundvelli nýsköpunar; í fiskeldi, vinnslu aukaafurða úr sjávarútvegi, framleiðslutækni, þjónustu m.a. við ferðamenn og menntastarfsemi. Fjárfesting hefur verið mikil og laða þar að auðlindir og þekking á nýtingu auðlinda svæðisins. Hér eru fjárfestar að treysta á að það verði unnið í úrbótum á stöðu innviða og setja starfsemi af stað miðað við núverandi stöðu innviða. En á sama tíma mætti með hröðun framkvæmda má skapa tækifæri í að ná auknu hagræði hraðar og aukinni framlegð.

Vara verður hinsvegar við langlundargeði nýrra aðila, sem hafið hafa atvinnurekstur á Vestfjörðum, gagnvart stöðu innviða. Verði verkefnum enn og aftur frestað, þá má telja hættu á því að þeir breyti sínum áætlunum og minna verði úr fjárfestingum innan landshlutans en ætlað er í dag og tækifæri glatist við að snúa byggðþróun við.

f.h. Vestfjarðastofu

Aðalsteinn Óskarsson, sviðsstjóri byggðaðróunar

Greinargerð.

Vestfjarðastofa¹ leggur áherslu á að meginviðfangsefni fjármálaáætlun 2022-2026 er varðar hagsmuni samfélaga og atvinnulífs á Vestfjörðum eigi að beinast að því styrkja að samkeppnishæfni innviða og samkeppnishæfni sveitarfélaganna. Hér verður nánar farið yfir einstaka málaflökka.

Samkeppnishæfni innviða.

Flutningsmál raforku.

Stuðningur við uppbygging dreifkerfis raforku til dreifveitna Orkubús Vestfjarða og Rarik hefur verið aukin og viðhalda þarf því verkefni, en með þeim fæst aukið afhendingaröryggi en um leið tækifæri til uppbyggingar atvinnutækifæra í dreifbýli. Hluti af tillögum átakshóps stjórnvalda um uppbyggingu innviða í kjölfar óveðurs í desember 2019, koma hér einnig til framkvæmda.

Undirstaða þessa dreifkerfis er síðan uppbygging flutningskerfis raforku 66 Kv eða hærra. Þar hefur Landsnet lagt fram viðamikla fjárfestingaráætlun í Kerfisáætlun m. a. á grundvelli tillagna átakshóps stjórnvalda um uppbyggingu innviða í kjölfar óveðurs í desember 2019.

Kerfisáætlun er ekki með beinum hætti hluti af fjárlagagerð, en þær fjárfestingar sem þar eru lagðar til hafa viðtæka áhrif á efnahag landsins. Skammtímaáhrif á framkvæmdatíma og langtímaáhrif með stórbættu flutningskerfi á milli landshluta og er grundvöllur fyrir þróun samfélaga og atvinnulífs á Vestfjörðum.

Vegamál.

Því verður varla á móti mælt að við framkvæmdir í vegamálum á undanförunum áratugum hefur hlutur Vestfjarða verið fremur rýr og ljóst að sá landshluti rekur lestina þegar litið er til landsins alls. Þar kemur sjálfsgagt margt til og má einkum nefna fámenni á stóru landsvæði og þar með tiltölulega litla umferð á einstökum vegum, og oft erfið landfræðileg skilyrði sem kalla á dýrar lausnir við einstök verkefni. Þótt inn á milli séu nú komnir uppbyggðir nútímavegir vantar ennþá góðar heilsárs tengingar milli byggða á mörgum stöðum, auk þess sem enn er víða ekið á gömlum og úreltum malarvegum. Vegakerfið í heild sinni er því ekki samkeppnishæft miðað við aðra landshluta og nær ekki að svara kröfum atvinnulífs og íbúa um eðlileg samskipti og hreyfanleika í nútíma samfélagi. Það er löngu þekkt að staðan í uppbyggingu vegasamgangna á hverju svæði hefur mikil áhrif á búsetuskilyrði og byggðaðróun til langrar framtíðar.

Hér er um að ræða óviðandi stöðu því samgöngukerfið á Vestfjörðum þarf að mæta fyrirsjáanlegum vexti í atvinnulífi s.s. fiskeldi og ferðaþjónustu auk fjölgunar íbúa. Í nútíma vegakerfi sem tengir byggðarlög innan atvinnusvæða mega ekki vera torfærir fjallvegir og langir vegarkafar með malarlitlagi. Vestfirsk sveitarfélög hafa því margoft skorað á stjórnvöld að horfa í fyllstu alvöru til Vestfjarða og ástandsins þar, og ljúka á næstu þremur áratugum við að

¹ Fjórðungssamband Vestfirðinga hefur með samstarfssamningi falið Vestfjarðastofu að sinna verkefnum fyrir þess hönd.

útrýma öllum slíkum flöskuhálsum og byggja upp nútíma vegakerfi. Þar vegur þungt alvöru vinna við heildstæða jarðgangaáætlun til 2050.

Vestfjarðastofa vinnur nú með sveitarfélögum við skýrslu um Innviðaáætlun Vestfjarða 2021-2050. Henni verður skipt í jarðgangaáætlun, samgönguáætlun, raforkuáætlun og fjarskiptaáætlun. Skýrslan sem hér liggur fyrir er ætluð sem grunnplagg í jarðgangaáætlun Innviðaáætlunarinnar.

Þingsályktunin um fjármálaáætlun 2022-2026, gerir ráð fyrir fjármögnun framkvæmda samkvæmt samgönguáætlun 2020-2024 s.s. á Vestfjarðavegi 60, Gufudalssveit og Dynjandisheiði og eru í takti við að langþráða opnun Dýrafjarðargangna nú í október á þessu ári.

Hinsvegar komu fá verkefni á Vestfjörðum á grundvelli sértæks fjármagns vegna heimsfaraldurs kórónuveiru og engin verkefni falla undir samvinnuverkefni ríkis og fjárfesta. Vestfjarðastofa gerir kröfu um að fjármagn verði aukið inn á Vestfirði og þannig gætt jafnræðis í veitingu sértækra fjármuna til að mæta efnahagsferfiðleikum á tímum heimsfaraldurs kórónuveiru.

Áréttað er að það hafa verið ítrekaðra seinkanir á framkvæmdum á Vestfjarðavegi 60 um Gufudalssveit og Dynjandisheiði og á Innstrandsvegi og Veidileysuhálsi. Hér eru kjörin verkefni í áframhaldandi fjárfestingarátaki stjórnvalda til að mæta efnahagssamdrætti vegna heimsfaraldurs kórónuveiru. Jafnt til að skapa störf til skemmri tíma litið en um leið að ná mun fyrir inn þjóðhagslegum ávinningi af opnun Dýrafjarðargangna samhliða endurnýjun Vestfjarðavegar 60 og Bildudalsvegar.

Horft til fortíðar, þá er í raun erfitt til þess að hugsa til þess hve biðstaðan með verkefni í Gufudalssveit hafa í raun bundið framkvæmdafjármagn um langa hríð. Í rúman áratug hefur fallið niður fjármagn sem eyrnamerkt var landshlutanum en var ekki hægt að nýta til annarra verkefna. Væri rannsóknarefni að kanna hvort þessir fjármunir hafi verið nýttir annarsstaðar í verkefni eða til að rétta af framúrkeyrslu í nýframkvæmdum í öðrum hlutum landsins.

Rekstur vegakerfisins með öflugri vegþjónustu er síðan grundvöllur fyrir heilsárs flæði vinnuafis, afurða og þjónustu innan Vestfjarða og til og frá Vestfjörðum. Fjármögnun þessa liðar verður vera hægt að stýra í takti veðurlag hverju sinni en ekki eftir fyrir fram gefnum forsendum. Í annan stað þarf að auka vegþjónustu á Vestfjörðum. Rétt er að tilgreina að unnið er að verulegum samgönguúrbótum innan áætlunartímabils fjármálaáætlunar. En á meðan þær framkvæmdir standa yfir og eins að þeim loknum þá verða til staðar flöskuhálsar vegna vetrarveðra og ofanflóðahættu, við þessu þarf að bregðast með auknum fjárveitingum til vegþjónustu á Vestfjörðum.

Hafnarmál

Enn er glímt við áratuga uppsafnað viðhald hafna á Vestfjörðum með 40 til 60 ára gömul stálþil og varnargarða sem þurfa reglulegt viðhald. Hér er um að ræða lífæðar samfélaganna og grundvöllur minni og stærri útgerðastaða s.s. í Bolungarvík. Ný verkefni hafa síðan komið til á síðustu árum í tengslum við fiskeldi og móttöku skemmtiferðaskipa. Öll verkefni eru brýn og er

þeim að hluta sinnt í þingsályktuninni varðandi uppbygginu á Bíldudalshafnar, en aðrar hafnir ná ekki að sækja fram ef dregið er að nýju úr fjármagn Hafnarbótasjóð.

Gagnaflutningar og fjarskipti

Við upphaf áætlunartímabilsins má sjá fyrir enda verkefna innan Ísland ljóstengt varðandi dreifbýli og er það gleðilegt. Mikilvægt er að hér verði áframhald á því verkefni er varðar háhraðanetstengingar í þéttbýli.

Ítrekaðar eru áhyggjur í umsögnum um fjárlög og fjármálaáætlanir síðustu ára, af stöðu svokallað NATO ljósleiðara, en rúm 30 ár eru frá því hann var lagður og hefja þarf endurnýjun hans. Nú þegar er komið í ljós að gæði þessa ljósleiðara uppfylla ekki gæðakröfur fjarskiptafyrirtækja í dag og hefur það m.a. hindrað tengingu lögbýla sem eiga rétt á tengingu með verkefninu Ísland ljóstengt. Ljósleiðarinn er einnig hluti af hringtengingu ljósleiðara um Vestfirði og er hér undirbyggjandi öryggisþáttur, sem talið var að komist hefði í veg, fyrir með lagningu nýs ljósleiðara frá Stað í Hrútafirði til Súðavíkur.

Dekkun símakerfa á þjóðvegum á Vestfjörðum er ekki ásættanleg og skapar óöryggi fyrir vegfarendur sem aka þessa vegi daglega vegna vinnu, skóla eða þjónustu. Ekki síður fyrir þá vegfarendur sem fara sjaldan um þessa vegi eftir að hafa ekið um aðra hluta landsins þar sem dekkun er fullnægjandi. Þessi staða er komin upp í taudrætti fjarskiptafélaga og stjórnvalda um hver eigi að bera hér kostnað af, veghaldari eða fjarskiptafélög. En hvorugur aðilinn ber ábyrgð þegar slys verða. Þetta þarf að laga án frekari fyrirvara.

Flug.

Vestfjarðastofa lýsir miklum áhyggjum af áhrifum heimsfaraldurs kórónuveiru á innanlandsflug til lengri tíma litið. Gerð er krafa á stjórnvöld að horfa til innanlandsflugs sem lykilþáttur fyrir þróun samfélaga og atvinnulífs og ekki verði dregið úr framlögum vegna stöðu dagsins í dag. Ítrekuð er krafa vestfirskra sveitarfélaga um hækkun á framlögum til innanlandsflugs og auknu fjármagni verði veitt til viðhalds og endurbóta á flugvöllum á Gjögri, Bíldudal og Ísafirði og til flugleiðsagnar. Áætlunarflug á milli Reykjavíkur og Ísafjarðar, Bíldudals og Gjögurs eru mikilvægustu almenningsgöngur Vestfirðinga og lífæð byggðanna stóran hluta ársins. Því er fagnað verkefninu Loftbrúin sem tók gildi á síðast ári og mikilvægt að viðhalda því verkefni.

Almenningsgöngur

Í samgönguáætlun 2020-2035 var lögð fram stefna um almenningsgöngur utan höfuðborgarsvæðis „Ferðumst saman“. Vestfjarðastofa lýsir áhyggjum af innleiðing þessara stefnu muni ekki ná fram að ganga, þar sem framlög til málaflokksins samkvæmt fjárlögum 2021 og fjármálaáætlun verða lækkuð á næstu árum. Virðist sem ríkið ætli að velja þessum málaflokki hægt og rólega yfir á sveitarfélögin, þvert á stefnumörkun sem Alþingi hefur samþykkt.

Tekið skal fram að hér er ekki átt við verkefni A-10 innan Byggðaáætlunar, þar er unnið að sértækum úrlausnarefnum með mjög takmörkuðu fjármagni.

Samkeppnishæfni samfélaga

Framlög Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga voru árið 2019 frá 18-44% af heildartekjum sveitarfélaga á Vestfjörðum. Mikilvægi þessara framlaga fyrir sveitarfélög á Vestfjörðum er óumdeild og stuðlar að jafnræði í þjónustu við íbúa þessa lands án tillits til búsetu.

ÁR	2018	2019	2020	2021	2018/2021	2019/2021	2020/2021
	mkr	mkr	mkr	mkr			
Bolungarvík	267,2	274,2	252,6	231,3	-16%	-16%	8%
Ísafjarðarbær	869,3	956,7	832,3	813	-7%	-15%	2%
Reykholahr	179,2	175,2	206,1	185,9	4%	6%	10%
Tálknafjarðarhr	203,8	110,6	102,9	96,6	-111%	-13%	6%
Vesturbyggð	417,5	383,5	332,4	312,6	-34%	-18%	6%
Súðavíkurr	142,8	133,6	118,5	112,9	-26%	-15%	5%
Árneshr	9,9	10,7	8,8	7,8	-27%	-27%	11%
Kaldrananeshr	26,8	32,7	26,2	25,7	-4%	-21%	2%
Strandabyggð	227,2	194,5	172,7	158,9	-43%	-18%	8%
	2.344	2.272	2.053	1.945	-21%	-14%	-5%
					(- 399 mkr)	(-327 mkr)	(- 108 mkr)
Annað	124,9	102	59	60	-109%	-41%	-1%
Vestfirðir heild	2.469	2.374	2.112	2.004	-23%	-16%	-5%

Samkvæmt ofangreindu yfirliti byggt á reglugerð um framlög sjóðsins 19. nóvember 2020 hafa framlög sjóðsins lækkað sem nemur um 400 mkr frá árinu 2018. Mótvægisáðgerðir vegna Covid19 á árinu 2020 drógu úr lækkun sem ella hefði orðið.

Sveitarfélögin á Vestfjörðum hafa undanfarin ár sýnt ráðdeild í rekstri, með aðhaldsaðgerðum og lækkun skulda. En þessi rekstrarhagræðing þurrkast hratt upp og viðvarandi er því sá vandi að framlög lækka en samtímis sem kostnaður og þá sérstaklega launakostnaður hækkar. Slíkt gengur hratt á rekstur sveitarfélaganna og gerir þeim sífellt erfiðara fyrir að reka lögbundna þjónustu og þar með skerðist samkeppnisstaða í að laða að nýja íbúa og halda í þá sem eru búsettir þar í dag.

Nýsköpun.

Þrengingar vegna efnahagskreppu heimsfaraldurs kórónuveiru mun kalla á nýjar lausnir og nýjar hugmyndir en samtímis er 4. iðnbyltingin hafinn. Samanlagt kalla þessi þættir á nýsköpun á öllum sviðum atvinnulífs og samfélaga.

Stjórnvöld hafa brugðist hér við með stóru auknum framlögum til nýsköpunar með ýmsum aðgerðum á síðustu árum og á árinu 2021. Að mati Vestfjarðastofu eru þær tillögur í meira mæli

mótaðar til að mæta aðstæðum í hagkerfi höfuðborgarsvæðis, þar sem drifkraftar eru þekkingariðnaður og þjónusta en í öðrum landshlutunum er hagkerfið hlutfallslega meira framleiðsludrifið.

Vestfjarðastofa telur að hver og einn landshluti þurfi að geta tekið mið af drifkröftum landshlutans og þróun í nýsköpun taki mið af atvinnulífi og samfélögum sem þar eru til staðar. Sóknaráætlanir landshluta og Byggðaáætlun hafa verið verulegu fjármagni til nýsköpunar í vali á verkefnum og úthlutum styrkja. Því skýtur mjög skökku við að þessar áætlanir, verða ekki eflidar heldur haldið innan fjárhagsramma sem þýðir í raun lækkun framlaga. Þessu vill Vestfjarðastofa mótmæla harðlega og krefst þess að framlög til nýsköpunar til Sóknaráætlana og Byggðaáætlunar verði augin líkt og framlög til nýsköpunarsjóða (Rannsóknarsjóður, Innviðasjóður, Tækniþróunarsjóður).

Vestfjarðastofa lýsir stuðningi við stofnun Áfangastofa landshlutanna, og leggur ríka áherslu á að fjármagn til þeirra verði aukið frá því fjármagni sem var ráðstafað til forvera þeirra þ.e. Markaðstofna landshluta.

Menning

Menningarstarfsemi hefur farið mjög halloka á Vestfjörðum í heimsfaraldri kórónuveiru líkt og í öðrum hlutum landsins. Stjórnvöld hafa boðað aðgerðir til að koma á mótis við starfandi listamenn og ætti jafnræðis að vera gætt í því yfir allt landið. Menningarstofnanir á Vestfjörðum standa hins vegar frammi fyrir miklum vanda, nær algjört tap í innkomu vegna samkomubanns og útlit fyrir að framlög sveitarfélaga til menningarmála verði verulega skert vegna erfiðleika í rekstri sveitarfélaganna.

Sóknaráætlun Vestfjarða og þar á undan Menningarráð Vestfjarða hafa allt frá árinu 2011 á grundvelli umsókna, veitt stofn og rekstrarstyrki til starfsemi nokkurra menningarstofnana á Vestfjörðum, alls um 15-18 mkr á ári. Styrkir þessir voru áður veittir af Mennta og menningarmálaráðuneyti, en við breytingu á sjóðakerfi þá ákvað ráðuneytið að færa þennan lið til landshlutanna. Höfðu þá framlög verið skorin verulega niður í kjölfar fjármálakreppunnar 2008.

Sóknaráætlun Vestfjarða getur ekki komið á mótis við þann vanda sem heimsfaraldur kórónuveiru mun valda menningarstofnunum, nema með auknum framlögum. Ekki kemur til álita að skerða aðra þætti sóknaráætlunar þ.e. veitingu styrkja á grundvelli umsókna, til menningarverkefna og verkefna til nýsköpunar og atvinnuþróunar.

Hér að framan hefur farið yfir hlut Sóknaráætlunar Vestfjarða er varðar eflingu nýsköpunar og mótmæli við tillögu um skerðingu framlaga. Hlutur menningarverkefna og stofn og rekstrarstyrkja menningarstofnana hefur verið til jafns við nýsköpun í veitingu styrkja. Það er því eindregin krafa um að fjármagn verði aukið til Sóknaráætlunar Vestfjarða til að koma á mótis við menningarstarf á Vestfjörðum á tímum heimsfaraldurs kórónuveiru.